

УДК 339.9

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇНИ: ВПЛИВ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Громенкова Світлана Вячеславівна – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
(м. Харків, Україна) E-mail: ssvetlanagromenkova@gmail.com

В умовах глобалізації світового господарства забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни – одне з найважливіших завдань економічної політики держави. Країни з високими показниками конкурентоспроможності національної економіки в середньостроковій перспективі успішно забезпечують стабільні та сталі темпи економічного зростання, а отже, і більш високий рівень добробуту своїх громадян.

Як свідчать останні дослідження, в 2017 р. Україна посіла 60 місце з 63 країн світу у рейтингу глобальної конкурентоспроможності за версією Міжнародного інституту розвитку менеджменту [1] і 81 місце з 137 країн за оцінками Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) (Індекс глобальної конкурентоспроможності 2017–2018) [2]. Безумовно, є ціла низка показників і різнопланових факторів, які впливають на рівень конкурентоспроможності країни. Не в останню чергу конкурентоспроможність країни обумовлюється кількісними та якісними характеристиками її робочої сили, станом та рівнем підготовки кадрів, загалом тими процесами, які відбуваються на ринку праці.

Якщо аналізувати показники, які характеризують сучасний стан розвитку освіти, то позиції України виглядають досить впевнено. За показником загальних суспільних витрат на освіту Україна займає 13 позицію з 63 країн за версією Міжнародного інституту розвитку менеджменту [1]. Саме вища освіта та підготовка кадрів, на думку експертів ВЕФ, заслуговують найбільш високу оцінку серед 12 ключових факторів забезпечення конкурентоспроможності. Україна займає за цим показником 35 позицію з 137 можливих [2]. За кількісними характеристиками роз-

виту вищої освіти та підготовки кадрів Україна займає 16 позицію, за якістю освіти – 49. Суттєво відстає лише підвищення кваліфікації за місцем роботи – 79 місце серед 137 країн.

Щодо ефективності ринку праці, то Україна за цим фактором, як вважають експерти ВЕФ, займає невисоку 86 позицію, а за окремими показниками взагалі входить до двадцятки країн-аутсайдерів рейтингу. Так, за показником «співробітництво» у відносинах між роботодавцем і працівником Україна займає 92 місце, за гнучкістю визначення заробітної плати – 126 місце, за впливом оподаткування на стимули до праці – 124 місце, за показником «спроможність країни залучати таланти» – 106 місце і, нарешті, за показником «спроможність країни зберігати таланти» Україна входить до десятки найгірших країн рейтингу (129 позиція). Така низька ефективність ринку праці суттєво нівелює той позитивний вплив, який мають освіта та професійна підготовка кадрів на рівень національної конкурентоспроможності.

Якщо більш детально звернути увагу на показник «спроможність країни зберігати таланти», то красномовною ілюстрацією того провалля, яке спостерігається у цьому напрямку, є статистика трудової еміграції з України. На сьогодні наша країна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі. Оцінити масштаби трудової міграції українців за кордон досить проблематично, що зумовлено відсутністю однозначної інформації щодо кількості та регіональних особливостей міграції. Тим не менш, відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту Міжнародної організації міграції (МОМ) у 2014–2015 рр. [3], за кордоном перебувають для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України. Поточні довгострокові мігранти становлять більше, ніж 420 тис. осіб, короткострокові мігранти – більше 260 тис. осіб. Потенційні зовнішні мігранти становили на той час за оцінками МОМ близько 310 тис. осіб. За даними цього ж дослідження, серед трудових мігрантів переважають чоловіки, найчисленнішими серед них є особи 30–44 років (понад 40 %), більшість мігрантів походить із областей заходу країни. 41 % трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36 % – вищу освіту. Під впливом воєнного конфлікту та

глибокої економічної кризи еміграційні настрої населення зростають. Опитування, проведене на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015 р., показало, що 8 % українців планують найближчим часом знайти роботу за кордоном або вже її знайшли. За даними аналогічного дослідження 2011 р., таких українців було 6 % [4].

Чому ж країні так важливо бути «спроможною зберегти таланти», і яким чином еміграція впливає на рівень конкурентоспроможності національної економіки? Еміграція може погіршити конкурентоспроможність через декілька каналів. По-перше, скорочення пропозиції робочої сили у країні може призвести до підвищення тиску на внутрішню заробітну плату [5], а великий відтік кваліфікованої робочої сили за наявності екстерналізму людського капіталу та в умовах низького рівня заміненості між кваліфікованими та некваліфікованими працівниками може суттєво знизити продуктивність праці. Як було доведено у дослідженні експертів міжнародного Валютного фонду [5], сукупне реальне зростання продуктивності праці у країнах Центральної, Східної і Південно-Східної Європи (CESEE) у 1995–2012 рр. було би на 6 процентних пунктів вище за відсутності еміграції і ще на 2,5 % вище за відсутності кваліфікованої еміграції у цей період. По-друге, приплив грошових переказів, які підтримують споживання та інвестиції у країні, поживає банківську діяльність, у той же час може призвести до зменшення стимулів до роботи, а також суттєво вплинути на реальний обмінний курс у країні і на розвиток її торговельного сектора. Зокрема, було доведено [5], що збільшення відношення переказів мігрантів до ВВП на 1 процентний пункт може змінити реальний ефективний обмінний курс на 4 %, що пов'язує зі зниженням конкурентоспроможності в торговому секторі. Коли ці ефекти великі, еміграція може зменшити зростання виробництва та посилити стимули до подальшої еміграції. За оцінками Євростату та за прогнозами ООН [5], на період до 2030 р. при збереженні у країнах CESEE (до яких належить і Україна) наявних міграційних тенденцій рівень реального ВВП може скоротитись на 9 %, а рівень ВВП на душу населення – на 4 %.

Глибокі та стійкі економічні наслідки еміграції вимагають комплексної політичної відповіді. Політика у країнах-донорах робочої сили

повинна зосереджуватися на створенні навколишнього середовища, що заохочує потенційних емігрантів залишатися, сприяє поверненню мігрантів, підсилює інвестиційний потенціал грошових переказів, покращує використання залишків робочої сили у країні. Безумовно, всі ці заходи будуть мати комплексний позитивний вплив і на показники конкурентоспроможності національної економіки.

Література

1. IMD world digital competitiveness ranking 2017. URL: [//www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release2017/world_digital_competitiveness_yearbook_2017.pdf](http://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release2017/world_digital_competitiveness_yearbook_2017.pdf)
2. The World Economic Forum. Report 2017–2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR>
3. Міграція як чинник розвитку в Україні. URL: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chunnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
4. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf
5. Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. IMF Staff Discussion Not. URL: <http://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/Staff-Discussion-Notes?page=2>

